

Pogovori s slovenskimi sadrugarji.

Družinski mesečnik za vse, ki so dobre volje.

Izhaja enkrat mesečno v Ljubljani. Naročnina Din. 36 na leto, mesečno Din. 3.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Prule št. 15.

Leto I.

V Ljubljani, 15. oktobra 1924.

Štev. 10.

Vsebina: *Guiseppa Mazzini:* Utrinki. — *Čulkovski:* Večer. — *Čulkovski:* Misel. — *Čulkov ki:* Ob nevihti. — *Tone Maček:* Ko sem moliti hotel. — *James Ramsay Macdonald:* O socializmu. — *Lovro Kuhar:* Dekle z mandolino. — *Pietar Päivärinta:* Sejmska izkušnja. — *Čulkovski:* Sanje. — *A. K.:* Internacionala za delavsko vzgojo. — *Ing. Ivan M. Varga:* Ideologija združnega gibanja. — *Ignacij Mihevc:* Iz mojih mladih let. — *NA PLATNICA:* *GH.:* Internacionala mladine. —
LISTEK.

ZADRUŽNA BANKA V LJUBLJANI

Ustanovljena l. 1920/21. Brzjavi: Zadrubanka Ljubljana. Telefon št. 367.

Menjalnica in ravnateljstvo: Ljubljana, Aleksandrova cesta št. 5.

Delniška glavnica dovoljena Din 5.000.000.

Delniška glavnica vplačana Din 3.000.000.

Sprejema hranilne vloge na hranilne knjižice in tekoči račun. Obrestuje naložen denar zelo ugodno po dogovoru. Izvršuje kulantno in najvestneje vse bančne posle in vse finančne transakcije. Pošilja denar v inozemstvo; kupuje in prodaja vrednostne papirje. V vsakem slučaju, ki se tiče delokroga banke in bankarskih pravil, se je obrniti na banko, ki bo radevolje dala vse informacije.

Splošno kreditno društvo v Ljubljani

Ustanovljeno l. 1898.

r. z. z. o. z.

Ustanovljeno l. 1898.

Hranilne vloge se sprejema na knjižice in tekoči račun in obrestuje po dogovoru. Od leta 1912 sodelujejo v upravi zastopniki združno-organiziranega delavstva.

Deleži: K 170.000

Rezervni sklad: K 140.000.

Hranilne vloge: K 7.000.000.

Internacionala mladine.

Stari klonejo, mladi vstajajo. Razvoj gre svojo pot. In prav je tako. Ustaljenja ne more biti, še manj nazadovanja. Menjajo se moči, oblike in cilji; rodijo se nove, višje koncepcije, pretvarjajo se človeški socialni in etični odnosi; približujemo se tako vedno večji popolnosti, vedno večji enakopravnosti in svobodi.

Starejši rod se umika pred novim. Ogromna in polna tragike in veličine je naloga, ki jo je izvršil. Ko je čudovito devetnajsto stoletje — stoletje najprejdržnejših iznajdb, najsilnejšega gospodarskega in političnega napredka, stoletje pare, elektrike, kemije, stoletje največjih tehničnih in političnih revolucij — doseglo svoj najvišji vrhunec, ko se je vzporedno z gospodarskim razvojem jačila in izpopolnjevala politična demokracija in se uveljavljale socialne težnje, tedaj je nastopila po toliki luči in tolikem vstvarjanju strašna noč uničevanja in pobijanja — štiriletna svetovna vojna. In ta stari rod, bogat na najskrajnejših vrlinah in napakah, je znal poslej prav tako mojstersko rušiti, kakor je znal prej vstvarjati. Ista organizacijska sposobnost in tehnika, ki sta ga prej dvignila do razkošja in slave, sta potem služila razdejanju, obubožanju in smrti. S koncem vojne pa še ni bilo konca napora. Začela se je nova vojna, vojna socialnih sporov, političnih prekucij. Zapostavljeni delavski razred, ki je bil glavna sila gospodarskega napredka in ki je nosil glavno breme vojne, je tirjal svoje pravice. Kapitalistični svet ga je prekruto prevaral. Izsesaval ga je v tovarnah, ubijal na bojiščih. In ni prizanesel niti njegovim ženam v zaledju, niti njegovi deci! In začela se je srdita borba za ugrabljeno pravo. V krvavo rdeči plašč odeta Furija revolucije je plesala svoj strašni ples po mestih in selih razjarjenih kontinentov. Ob krčevito branjenih pozicijah to in onostran oškropljenih barikad so se izčrpavale poslednje sile stare generacije, medtem ko je novi rod iskal večinoma po stranpotih pomen in smoter življenja.

Tako ni moglo dalje. Po dveh največjih dogodkih zadnjega desetletja — svetovni vojni in ruski revoluciji — je moral končno nastopiti trenutek premirja, iskanja. Tako stojimo danes, utrjuje-

ni, razredčeni, ob poti. In ker ne moremo sami naprej, gledamo, če ni dovolj novih, svežih sil, ki bi nam pomagale do cilja, do miru in sreče.

Kaj dela pa mladina?

V naših organizacijah smo često slišali, kako se stari zaupniki pritožujejo nad nezavednostjo in malomarnostjo mladine, ki izčrpava svoje sile v pretiranem športu in v veseljaštvu. Ta očitek je deloma utemeljen. Vse preveč sil in časa potroši današnja mladina ob žogi in skakanju, vse premalo ob koristnih knjigah. Vendar bi bili pristranski sodniki, če bi vse to obsojali kot slabo in če bi sklepali, da se mladi rod absolutno odteguje svoji socialni dolžnosti. So pojavi, ki pričajo, da se tudi novi rod vedno krepkeje udeležuje javnega dela. Socialistična internacionala mladine šteje svoje najraznovrstnejše organizacije skoro v vseh modernih državah, istotako komunistična mladinska internacionala. Imamo pa poleg teh glavnih delavskih mladinskih internacional še druge: telovadno, kulturno, ženske mladine, prijateljev dece itd. Vse te organizacije, ki so se razvile ob robu delavskega gibanja, tvorijo rezervoar mladih, čilih moči, ki se bodo postopoma uveljavile v političnih in ekonomskih borbah proletarijata, mu dale nov izraz, značaj in impulz.

Kako močno je že razvit družabni čut v mladini, ki je vrasla ob strahotah vojne in poveljnih dobe, nam je pokazal letošnji veliki skautski kongres v glavnem mestu Danske, v Kopenhagenu. Tu so se zbrale predčete skautskega gibanja na celem svetu. Na tisoče otrok in mladine iz vseh krajev, celo iz Azije, Afrike (bili so celo zastopniki črnih ameriških plemen). Utaborili so se zunaj mesta, pod lastnimi šotori. Mladina vseh narodov je na istem prostoru, pri skupnem delu in življenju, manifestirala za internacionalo mladine in sveta, za mir in sporazum med narodi! Svet je začuden gledal vso to pisano armado mladih in volinih ljudi, ki so pohiteli od vsepovsod v lepo severno mesto, da izpričajo sebi in drugim svojo soglasnost.

Ne vemo, če stoji to gibanje povsem blizu naši socialistični ideologiji. Nedvomno je pa, da morejo take velike, preko vseh držav razpredene združbe, blagodejno vplivati v smeri pomirjenja

GIUSEPPE MAZZINI:

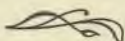
Utrinki.

Ideali se nikoli ne izpremene v dejstva, če ni silne vere. Velike reči se ne izvrše, če se ne potisne individualizma v ozadje in če se lastnega »jaz« stalno ne žrtvuje za skupni napredek. Samozatajevanje je delujoči dolžnostni čut, in zmisel za dolžnost ne izvira iz individualnih interesov, marveč iz spoznanja, da je tu še višji, nedotakljivi zakon. Vsak zakon temelji na enem principu, ki se ga mora okleniti slehern brez pritiska, povsem slobodno. Kako se boš pa ravnal po tem principu, pokaže tvoje življenje. Misli in dejanje morajo biti vedno v soglasju.

Vera v načelo je izvir učinkovitega in trajnega dela. Izolirano in neplodno spoznanje individualnih interesov more voditi le v izolirano, enostransko spo-

znanje individualnega prava, ki rodi povsod, kjer se pravu ugovarja, nezadovoljnost, opozicijo, prepir, včasih celo upor in hudo sovražnost med stanovi, ki tvorijo družbo.

Pravo je vera individualja; dolžnost pa je skupna kolektivna vera. Pravo more organizirati odpor, uničevati obstoječe, ali ne more ničesar začeti, ničesar ustanoviti. Dolžnost pa zida in združuje; izhaja iz splošne postave, medtem ko ima pravo svoj izvor v individualnem hotenju. Zato napadov na »prava« ni zadrževati; vsak razžaljeni individij bo rebeliral in najvišji razsodnik bo vselej le — moč. Pravi instrument napredka narodov pa je — le moralni činitelj!

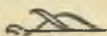
ČULKOVSKI:

Večer.

Lilasti oblaki
nad sinjim horicontom;
pod njimi v daljavi
sive goré,
a na predgorju gozdóvi
temno zelené.

Pred menoj se čudovito blišči
v zahajajoči večerni zarji
tiha vasica,
in se belí,
kakor jata golobov
ko jo vabi golobnjak:
Odpočij!

Angelj pokoja je pregrnil zemljó
s svojimi krili,
tiho in rahlo,
in jo na cvetoča lica poljubil,
in jo za svatovsko noč zasnubil.
In njej se je še enkrat ožáril obraz
v poslednjem odsevu zahajajočih krâs,
predno je zatisnila trudne oči.
Zemlja spi.

ČULKOVSKI:

Misel.

Kdo šviga kakor blisk čez kontinente?
 Kdo spreha med planeti se?
 Kdo skrivnosti zemlje nam razkriva?
 Kdo človeka vodi skoz' življenje vse?

Kdo nam odgrinja davna tisočletja?
 Kdo k bodočnosti neznanim ciljem vódi?
 Kdo razkrije nam duhá okóve težke?
 Kdo znanja luč prižiga vsepovsódi?

Kdo prirode tajne sile razodeva?
 Kdo čudovite stavbe je ustváril?
 Kdo milijone živih bitij skupaj veže?
 Človeku kdo božanstvo je podáril?

To misel je, ki kakor solnčni žarki
 obseva nam življenja pusto pot,
 v obup nam vliva nade, v tugo radost,
 ko dvom nas muči, nas varuje zmot.

Misel je, ki preobráža nam svetóve,
 v naródi vzbuja skupnosti zavést,
 rešúje nam uganke vedno nóve,
 zločin preganja véčen njen protést.

O večnih mislih veleumov davnih
 po knjižnicah nam priča pergament;
 in v galerijah zbirke umotvorov slavnih
 so ženijev nam trajni testament.

Ko začutiš se osamljen v širnem svetu
 kako te sorodna misel vzradostí;
 in ko od ljubljenih odtrga te usoda
 ti čez daljna morja misel njih sledí.

Ko v trenutku tihem bivaš s srčnim drugom
 in čitaš misli iz globin njegovih očí,
 takrat preslab je jezik, da izrazi
 vso ból al' srečo, ki v srcu ti kipí.

O misel! Ti vesoljstva bog in duša,
 na nesmrtnost tvojo ves je svet oprt!
 Ti krona si popolnosti človeške!
 S teboj življenje, a brez tebe smrt!

ČULKOVSKI:

Ob nevihti.

Iztok odseva v fosforjem sijaju.

Kristalnočisti zrak valóvi čez polja
 in rdeče strehe kmetskih hiš med zelenjem
 in čista belina cerkvic in temni je-
 lovi gozdi in sočno zelenje mladega žita
 se odraža od mlečnobelkastega ozadja
 solnčnih refleksov.

Zapad je pa kakor jeza božja namr-
 šil svoje temne obrvi in temne konture
 gora se ostro obrisujejo na sivem horizon-
 tu. Plešasto teme Plešivca se je pokrilo
 s sivo jakobinko, stkano iz ledenih zrn in
 okrašeno z žarečimi bliski, a po njegovih
 razoranih bokih se opletajo megleni paj-
 čolani.

In na široka pleča Plešivca in Smre-
 kovca, Sv. Križa in Šent Vida, Sivčnika
 in Pece se spušča kakor ogromen nebe-
 ški antipod, svinčenosiva, neprodirna,
 težka in grozeča plast, polna ledu, groze,
 ognja in strašne uime. Žareči bliski se
 krešajo po teh temnih grmadah in pogu-
 bonosne strele sikajo iz njih na zemljo, ki
 je v nemem strahu zamrla.

Grmade črnih oblakov s čudovito br-
 zino hite vse bližje in bližje, od gore do
 gore, in pred njimi pometa in vrši, ruje

in besni silovit orkan s svojimi vrtinci. V
 temnih plasteh grozečih oblakov vre in
 rožlja, grom in tresk pretresata zemljo
 do njenih temeljev.

Pred izbruhom pobesnelih elemen-
 tarnih sil beže vsa živa bitja v zavetja,
 ptice v dupline dreves, četveronožci v
 svoje luknje in človek pod varne krove
 svojih bivališč.

In ob spremljanju grmečega treska-
 nja in ob magični razsvetljavi žarečih
 nebeških kač, dviga ratar svoje roke
 proti nebu in roti boga, da odvrne od nje-
 ga grozo in pogin.

In kakor da je božanstvo ganjeno po
 milih prošnjah in premagano od trdne
 vere, se vsuje iz vse preteče groze le bla-
 godejna, oživljajoča vlaga. Nato pa posi-
 je izza odhajajočih oblakov smehlajoč
 se solnčen žarek in prežene iz sre ves
 trepet.

In k novemu življenju vzbujena in
 oplojena zemlja se nam zdi še stokrat
 lepša in radostnejša kot poprej.

Ker, šele v hladni grozi viharja, za-
 hrepeni človek po solnčnih laskah.

TONE MAČEK:

Ko sem moliti hotel.

Ko blodil sem po prašni mestni cesti
in v šumu skušal gorjé pozabiti,
ko dvomov vseh želél sem se otresti
in vseh strastí sem hotel se znebiti,

tedaj moliti k bogu hotel sem goreče;
a nisem mogel svojih misli zbrati.
Odkriti hotel sem mu srce koprneče,
resnico čisto hotel bi spoznati.

In zbéžal sem na polje, da bil bi z bogom sam,
a so cvetlice tam preveč bohotno cvele.
Sem bežal v gozd zeleni, vse zamán,
so ptice tam preveč veselo pele.

Sem vrnil truden v mesto se nazaj
in tihi prag svetišča sem prestópil;
sem upal, da mi dá utehe božji kraj
ko s sveto vodo čelo sem poškropil.

Pod mračnimi oboki me je hlad objel
in sem hitél pred večno luč oltarja.
Tam s čelom k tlém kamnitim sem ihtel,
ljubezni prosil večnega vladarja.

A on je zrl náme s križa strog:
»Jaz kelih moral sem do dna izpiti.«
Pravičen, a neizprosen si, — o bog...
pa tudi tu ne morem te moliti.

Z bridkostjo v srcu sem zapustil božji hram
in tožil nad nezmislom sem življenja...
Pred cerkvijo pa glej: otrok je reven tam
ves solzen, prosil usmiljenja:

»Gospod predragi, lačen sem,
in mati mi doma na smrt je bolna!« —
Kos kruha kupil sem, ga vzel za roko nêm.
Bilá mi duša je sočutja polna...

Ko stopil sem v kočo borno k postelji
zasjalo bedno lice je matere bolné.
V hvaležnem sem pogledu nje oči
življenja zmisel našel, in uteho za srcé.

JAMES RAMSAY MACDONALD:

O socijalizmu.

Socijalizem je vera onih, ki v spoznavanju, da obstoji družba zaradi poboljšanja položaja vsakega posameznika in zaradi svobode, ki naj ostane last vseh, in da pomeni vlada nad gospodarskimi razmerami v življenju vlado nad samim življenjem, — streme za ustanovitvijo socialne organizacije, ki bi naj prevzela v upravo proizvodna sredstva kot je

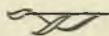
zemlja in industrijski kapital, ki ne moreta biti prepuščena v rokah posameznikov. Socijalizem je tedaj razširjenje vzajemne pomoči na politiko in gospodarstvo. Končni cilj socijalistov pa je svoboda, ona svoboda, na katero je mislil Kant, ko je proglasil, da naj se smatra vsakega človeka, da živi radi sebe samega — da je sam sebi svrha — in ne sred-

stvo za svrhe drugega. Sredstva in namen ne morejo biti ločeni drug od drugega. Socijalizem predlaga izpremembo v socialnem mehanizmu, ali opravičuje jo kot sredstvo radi razširjenja ljudske slobode. Socialna organizacija je pogoj, nikdar pa ne nasprotje osebne svobode. Okrog takšnega pojmovanja države, družbe, vzajemne pomoči in socialnega razvoja se skuplja mnogo interesov. Podobna je mestu, v katero vodi cela vrsta cest in potov od vseh strani sveta — pot pobožnega romarja, trgovsko potovanje, studijsko potovanje. Pravitakšnih je tudi premnogo stališč napram socijalizmu. Imamo neodvisno stranko dela, ki se mu približuje po političnih poteh, spodaj; krščanska socijalistična sekcija prav tako kot Cerkevna socijalistična zveza pa izhajata iz nabožnih taborov; znanstvene socijalistične skupine pa prihajajo k njemu po biološki in po poti drugih znanstvenih izkustev itd. Z ozirom na razvoj časa in pa na naša industrijalna izkustva, ki se izpopolnjujejo po eksaktnosti in obsežnosti, se morajo razna preokovanja prejšnjih vodilnih socijalistov in razne oblike, v katere so vtili svoje teorije, izpremeniti. Tak napredek v eni smeri odvarja druga, doslej še skrita pota napredka. V soglasju s tem se tudi metode izpreminjajo. Socijalisti iz polo-

vice minulega stoletja so živeli na primer, ko je bila »revolucija že v zraku«, vsled česar so bile tudi njih razprave socijalističnega stališča pobarvane. Ozračje se je izpremenilo, barva je pobledela, ali socijalizem ostaja samo ono pojmovanje socialne organizacije, kakor je zgoraj omenjeno.

Marsikaterega nesporazumljenja bi ne bilo, če bi na samem začetku proglasil, da socijalisti ne napadajo posameznikov. Ako kritizirajo kapitalizem ali komercializem, s tem niso proti kapitalistom ali trgovcem. Nasprotno so mišljenja, da je kapitalist enaka žrtev svojega sistema kot brezposelni delavec, in mora se istotako prilagoditi njegovemu zlemu natlaku kot človek, ki ga tlači revščina. Posledice niso enake, ali so produkti istega socialnega mehanizma. Socijalizem se peča v prvi vrsti z razvojem gospodarskih stikov, in ne z moralnim značajem človeka. — S problemi družbe ni mogoče ravnati tako, kakor bi bili neodvisni od problemov individualnega življenja, ali človek kot samostojni posameznik in človek v družbi tvorita strogo ločeni skupini problemov, in socijalizem izhaja preje v zvezi z drugo in ne s prvo teh dveh skupin.

(Iz knjige »Socijalistično gibanje«.)

LOVRO KUCHAR:

Dekle z mandolino.

Naša ječa se je nahajala na oglu zelo starega poslopja v pritličju; majhno, lino podobno okence, prekrižano z debelim, rjavim železom, je bilo obrnjeno v kot nemarnega dvorišča, kamor nikoli ni posijalo solnce. Dvorišče je bilo obdano z visokim zidom, zadaj za zidom pa se je dvigala hiša in skozi lino se je videlo drugo nadstropje z balkonom; iznad strehe se je še videl vrh visoke topole in ozek pas južnega neba. Tak je bil razgled iz naše ječe.

Takrat smo bili v njej trije, tovariša Rupnik in Kovačević iz Srema ter jaz. Zaprli so nas, ker smo obesili nekega dne grdemu garjavemu psu na vrat »Signum laudis«, ki ga je prinesel seboj Rupnik in smo spustili psa z odlikovanjem na vratu skozi planke v sosednje častniško taborišče vojnih ujetnikov; to naše dejanje je izzvalo v sosednjem taboru veli-

kansko razburjenje, lov za psom, ki je divje begal po dvorišču tabora in končno pritožbo na komando vojnih ujetnikov, ki je slednjič zasačila v nas krivce cele afere in nas zaprla.

Baš takrat je prihajala v deželo pomlad. Vrhovi Abruzzev so začeli kopneti in po ozkih dolinah tiste pokrajine so jeli pihati novi, mehki vetrovi. Izza obzidja našega taborišča smo opazovali, kako so pričeli zeleneti rjavi bregovi gorskih pobočij in pod utisom teh naravnih sprememb, smo naenkrat oživel tudi mi ujetniki. Po žilah smo začutili novo kri in široko vdihavajoči vase dišeči pomladni zrak smo zasovražili naše lastno življenje, katerega smo preko zime prenašali skoraj brezbržno; zidovi poslopja, v katerem smo stanovali, so se nam zdeli kot mrtvašnica in široko, lepo dvorišče se nam je zazdelo tesno kot ječa.

Srce nam je zahrepenelo po neomejeni svobodi, po veselju, po ženskah. Romanika narave je odmevala glasno v naših čustvih in žarila praznično razpoloženje, čiste, svobodoljubne upornosti, vstajajoče tiste dni pod utisom velike revolucije, ki se je oznanjala iz vzhoda. In to razpoloženje je rodilo otroško razposajenost, ki je povzročila zadevo s psom in odlikovanjem in nas pahnila v temnico.

Prostor, kamor so nas vtekli, je bil ozek, obokan in teman s črnimi vlažnimi stenami; pri zidu je bilo ležišče iz desk in edino okno je bilo precej visoko v zidu. Najbrže tam že dolgo ni bil nikdo zaprt, ker je bilo v prostoru silno zadehlo in zapuščeno. Zavzeli smo vsak tisti prostor, ki mu je najbolj ugajal; Sremac Kovačević, velik lenuh, je legel takoj na deske, Rupnik, nemiren element je začel koraciti na ozkem hodniku med ležiščem in steno in jaz sem okupiral prostor pred oknom. Te pozicije smo obdržali v glavnem ves čas našega zavora.

Ako sem se uprl z eno nogo ob deske ležišča, z drugo pa ob skalo v zidu, sem lahko gledal skozi okno. Na zidu in na hiši onstran obzidja se je videlo solnce, toplota njegovih svetlih žarkov je prihajala celo sem do okna. Za obzidjem je cvetel bezeg, in ker ni bilo šipe v oknu, je prihajal njegov omamljiv vonj do nas v ječo.

Čudna je bila hiša, ki se je dvigala za obzidjem; njeno drugo nadstropje, obstoječe iz dveh oken in balkona se je zdelo po dnevi kakor izumrlo. Okna so bila zastrta in vrata na balkon zaprta in čez dan ni bilo slišati od tam nobenega glasu. Zvečer pa je hiša oživela. Za visokimi okni je zagorela luč in videlo se je, da hodijo za prozornimi zastori temne sence. Po prvem mraku, ko je še trepetala visoko v ozračju umirajoča luč dneva, pa so se odprla vrata in na balkon so stopile tri ženske: ena velika, vitka, bledega obraza in velikih ogljenočrnih las, oblečena v črno žalno obleko, drugi dve sta bili najbrž njeni hčerki, enako obe oblečeni v žalne obleke. Ena je bila bolj majhne postave, okroglega života, zdravega in rdečega lica, ki se je vedno smejala, druga je bila vitkega stasu, bledega lica, velikih temnih oči in s težko, nenavadno dolgo kito črnih las. Stale so nekaj časa nepremično na balkonu, čakajoč meseca, ki se je imel prikazati iz za gor. Njih pogovor je bil tih, neslišen, semintja se je

nasmejala le mlajša, okrogla deklica z glasnim brezskrbnim smehom. Nato so se vsedle in deklica s kito je pričela igrati na mandolino, nalahno, komaj slišno s početka, v presledkih. Ti prekinjeni glasovi so se pa sčasoma izlili v zvočen akord harmonične godbe mehke, iz duše prihajajoče pesmi mladega dekleta, ki je očarljivo odmevala v jasnotiho pomladansko noč. Naenkrat je godba utihnila. Vse tri ženske so se sedele nepremično na balkonu, njih blede obraze in bele, na kolenskih sloneče roke so s čudnim sijajem blestele skozi srebrnkasto-bledo mesečino.

Črez nekaj trenutkov globoke tišine se je mandolina zopet oglasila; dekle, ki jo je igralo, je začelo sedaj spremljati zvoke z otožno pesmijo; ta skoraj monotona, ali vendar valoveča melodija otožne italijanske pesmi se je zila v koncert čistega glasu mandoline in deključje pesmi, ki je v lahni napetosti drgetala skozi prosojno noč, v vednem pričakovanju, da se dvigne do ekstaze. Ali pesem in melodija sta ostali vedno pritajeno na enakomerni višini, ki je krasno odgovarjala mesečni noči, polni senc in dihov.

Tako je sedela ta skupina črno oblečenih žensk kaki dve uri na balkonu, potem pa je odšla neslišno v hišo. Črne ženske so prihajale redno vsak večer na balkon in so izostajale le kadar je deževalo. Ko smo jih iz naše ječe prvič opazili, smo požirali te skrivnostne črne postave z občutki ujetniške radovednosti, ki se goji za zidovi do žensk. Balkon se je videl skozi okence tik nad nami, otožni zvoki mandoline in melanholični glasovi italijanske pesmi so nas očarali. Nervozni Rupnik, ki je pušče cigareto, še vedno korakal po ozkem hodniku, je obstal in se zagledal v prizor; lenuh Kovačević, ki je ležal iztegnjen na deskah, se je privadil k oknu in pomolil glavo za mojo ramo.

Ženske nas niso zapazile. Najbrže je naše okno v pritličju bilo tako neznatno, da ga mogoče oko od zunaj niti ni opazilo. Mi pa smo bili kakor hipnotizirani ob tej prikazni in nismo dajali nikakih znamenj. Čisto nani smo prisluškovali petju in godbi in ko so ženske izginile z balkona, se nam je zdelo, da je trajalo vse skupaj le par minut. Še dolgo potem, ko so ženske že odšle, in je balkon obseval le še mesec, sem čepel na oknu in gledal v temnomodro jasnino visokega neba, na

katerem se je svetilo le par drobnih zvezd. Oba moja tovariša sta že hrlila na deskah precej časa, ko sem se šele otresel nenavadnih občutkov in se vlegel k njima. Zaspal sem pa šele zelo pozno po noči in venomer sem mislil na vitko deklico z mandolino in njeno melanholično pesem.

Vsa miselnost našega bivanja v ječi se je sedaj koncentrirala na tiste večere, ko so prihajale na balkon ženske. Zavest na kazen je izginevala ob pričakovanju, kdaj se odpro vrata in se pojavijo pred nami. In potem so se nam zdeli večeri, kakor trenutki. Čez dan smo potem živeli ob utisih, ki smo jih dobili na predvečer. Ker že par mesecev nismo videli ženske, smo ginevali ob spominu na to bitje, zdelo se nam je nedosegljivo in hrepenenje po njem nas je navdajalo z bolestjo.

Zaljubili smo se vsi trije v ženske; Kovačeviču je najbolj ugajala mala okrogla deklica, sam smeh in zdravje in kateri črna obleka ni kaj pristojala, jaz sem oboževal deklico z mandolino in Rupnik se je zaljubil v starejšo žensko, ki je bila še vedno lepa, blede, tiha in žalostna. Nekega večera, ko so prišle ženske zelo zgodaj na balkon, smo sklenili, da jih opozorimo na nas. Bil je še dan in nas na to razdaljo morajo opaziti na oknu. Straža je korakala za oglom in so se le sem in tja slišali njeni koraki, kadar se je približala tej strani in smo bili pred njo precej varni. Pod okno smo pritrdili nekaj desk in smo si napravili nekako klop, na kateri smo lahko stali. Vsi trije smo bili pri oknu. Ženske so se dele na balkonu in starejša je čitala velik časopis, mlajši dve sta imeli pri sebi neka ročna dela in mandoline takrat še niso imele seboj. Deklici sta hkrati obrnili oči proti nam in takrat sem zamahal z umazano cunjjo skozi okence. Opazile so nas in trije tuji obrazi, stlačeni v ozko odprtino so jih iznenadili; videlo se je, da so presenečene. Zašepetale so nekaj med seboj in se sklonile radovedno proti nam. Trenutek smo molčali mi in one. Molk je prekinil Kovačevič, ki je napravil z rokami perverzno gesto, s katero je hotel svoji ljubici pokazati, kako si on predstavlja ljubezen do nje, poleg tega ji je mežiknil z očesi. Ta ostudna gesta je naju z Rupnikom razburila in osuvala sva ga v rebra, toda ženske se niso tako razburile, manjša se je nasme-

jala prešerno s tresočimi grudi in belimi zobmi, nasmehnila se je tudi starejša ženska; popolnoma navdušno napram tej prostaški kretnji je ostala deklica z mandolino, celo zdelo se mi je, da je nekoliko zardela.

»Ujetniki, ujetniki,« so šepetale ženske med seboj, »Avstrijci, Avstrijci!«

»Dezertjerji!« je odgovoril Kovačevič, ki je govoril precej dobro italijanski, »avstrijski dezertjerji, Srbi!«

»Revolucionarji!« je pristavil Rupnik samozavestno, ker ni trpel izraza: dezertjerji.

Ženske so začudeno umolknile, najbrž niso razumele mešanice naših izrazov in pojasnil in ko je Kovačevič navrgel še cinično pojasnilo »izdajalci domovine«, so se skoraj prestrašile.

»Ah reveži, reveži!« se je slišalo z balkona po kratkem odmoru začudenja.

Kasneje smo izvedeli, da je tudi mož starejše ženske in oče deklet, dezertiral kot častnik v Avstrijo, oziroma je bil vsaj osumljen begunstva. Zaradi tega so bile ženske ločene iz vsake družbe in so živele popolnoma samotarsko življenje v tej hiši.

Nadaljevali smo razgovor poltihih besed in znamenj. V imenu žensk je govorila debela deklica in za nas je povečini odgovarjal Kovačevič, ki je bil ves srečen, da se lahko razgovarja s svojim idealom. Razložili smo si vse, kar je bilo najnujnejšega za prvo in površno poznanstvo. Kovačevič je povedal celo, da jih imamo radi in ženske so se smehljale dobrodušno. Vprašale so nas, kdaj bo konec vojske in odgovorili smo, da bo trajala tako dolgo, da bo Avstrija poginila. Takrat pa se jih je polastila žalost. Nismo pojmovali, da so se bale za moža, oziroma očeta, ki bi bil v tem slučaju izročen vojnemu sodišču. Mi smo se bali obratne zmage ravno s tega stališča.

Zabavali smo se v pozen mrak in nenkrat je zašuštel na balkonu: »Straža, straža!« in ženske so druga za drugo izginile v hišo. Mi smo izginili iz okna in s pridrževano sapo prisluškovali korakom straže, ki so se slišali čisto blizu ogle. Vendar pa najbrže straža ni opazila ničesar in je samo slučajno zašla tako daleč, zakaj kmalu so se koraki oddaljili.

Tisti večer žensk ni bilo nazaj. V oknih smo sicer opazili luč, ki je ugasnila šele proti polnoči, vendar se cel čas ni pojavil na šipah kak obraz. Sedeč na de-

skah smo ugibali o našem prvem spoznanju z ženskami.

»To morajo biti prave tice,« je menil Kovačević, mežikajoč dvoumno.

»Ne razumem, kakšne Italijanke so to,« je dejal Rupnik. »Ali sta opazila, kako so bile prepadene, ko smo povedali, da smo vojni begunci in ko smo trdili, da bo Avstrija propadla? Zdi se mi, da nas obsojajo! — Ampak lepe so! Ko bi človek bil tako srečen in bi mogel k njim.«

Jaz sem čutil, da sem postal vznemirjen. Pojav dekleta z mandolino mi je jako ugajal, njena rezerviranost, ravnodušnost napram raznim neokusnim opazkam mojih dveh tovarišev jo je ohranila v mojih očeh takšno, kakršno sem si zamislil, ko sem jo ugledal prvič. Komaj sem slišal, kako sta se tovariša pogovarjala, da bi bilo na vsak način umestno priti v ožji stik s prebivalkami sosedne hiše z ozirom na kake pribojške, hrano, cigarete. Tako silno nespodobne so se mi zdele te materijalistične težnje mojih tovarišev.

V nestrpnem pričakovanju smo končno dočakali prihodnji večer. Celi dan je bila hiša kakor izumrla, zvečer pa so prišle ženske na balkon še pred somrakom, torej očitno z namenom, da stopijo z nami v stik.

Bili smo zopet na oknu vsi trije in pričel se je razgovor, kakor včeraj, v odlomkih hipno in pritajeno, vedno prishkujoč, kdaj se bodo začeli koraki straže za ogлом. Ženske so videle vojaka in so nas opozorile vsakikrat, ko je korakal na to stran. Sicer pa smo bili precej varni, straže se vobče niso brigale mnogo za naš kot.

Ta večer smo bili v razgovoru že svobodnejši. Izvedeli smo od žensk, kaj se godi po svetu: v Rusiji je revolucija in fronte ni več, vse gre domu in tako bo tudi kmalu po drugih frontah. Iz tega pripovedovanja je odmevalo težko hrepenenje po miru, po odpuščanju in po izgubljeni sreči in vse je bilo prežeto z nerazumljivo črnoglednostjo glede izida vojne same, kar se nam je zdelo nerazumljivo. Kljub temu, da so bila naša mnenja različna, smo povedali drug drugemu vse do konca.

Tisti večer so nam ženske tudi zapupale, da je tudi njih mož in oče kot častnik pobegnil v Avstrijo s celim oddelkom moštva. Iz te izpovedi je vzvenelo tiho veselje, ki pa ni moglo zakriti ne-

gotovega koprnjenja ob spominu na nejasno bodočnost.

To prikrito veselje je nas, ki smo si šteli v čast, da smo pobegli iz osovražene domovine zbudlo neprijetno in za trenutek smo čutili do žensk zaničevanje.

Kovačević je skušal ženskam razložiti, da njih častnik ni imel prav, ako je izdal Italijo in dezertiral v Avstrijo.

»Zakaj pa ste pobegnili vi?« so nas vprašale ženske. »Vsak si hoče rešiti življenje!«

In ko jim je Kovačević razlagal nadalje, da mi nismo pobegnili radi življenja, ampak se hočemo vojskovati še nadalje proti bivši državi, so nas ženske pogledale topo, potem so se nasmejale in rekle:

»Bedaki!«

Deklica z mandolino je zaigrala melodijo slično marseljezi in zdelo se mi je, da je bila melodija vzvišene pesmi: »La bandiera rossa«, kar pomeni: rdeča zastava in katero sem slišal nekoč peti po ulicah in mi je od takrat ostala neizbrisno v spominu.

»Bedaki,« se je znova zasmejala mlajša deklica življenja polno po kratkem, neprijetnem molku.

Brezizrazno smo bulili iz ječe bolj v mračnomodro nebo nad hišo, kakor pa v ženske na balkon.

»Ali ni lepo življenje?« je rekla starejša ženska čez čas, kakor bi hotela povedati: Srečni, da ste ujeti in ste si ohranili življenje.

Tisti večer smo se ločili mi od žensk skoraj hladno in z nekim užaljenim ponosom, medtem ko so bile ženske nenavadno razpoložene. Kakor bi nas hotele izzivati, so nas pri odhodu pozdravljale in pošiljale poljubčke z rokami.

»Ah! Te babe!« je klel nerazpoloženi Rupnik, ko smo bili že na deskah. »Človeka res napravijo nesrečnega. Navsezadnje smo menda res neumni, da tako silimo v legijo. Človek ima nazadnje res samo eno glavo.«

»Gotovo!« je odvrnil Kovačević, ki je že dve leti pregural po taboriščih. »Toda boljše nič, kakor takšno življenje. Ali je to življenje? Vraga! Vedno po teh taboriščih, arestih, kakor zločinec. Zapirajo nas hujše, kakor ujetnike, čeravno smo prebežali sami. Menda menijo, da smo špijoni. In potem ta večna negotovost! Ako zmaga Avstrija, verjemite mi, Lah! nas pobašejo v vagone in nas

predajo nazaj in potem itak sama vesta, kaj nas čaka... Zatorej grem rajši v legijo. Bom vsaj kolikor toliko svoboden in mi ne bo svetil vedno bajonet. Dobro, če imam srečo, se pretolčem do konca vojne in če zmaga antanta, hej, ima ravne zemlje v Sremu, ima grofov in pustar... Ako pa padem, no vseeno, enkrat mora človek itak erkniti.»

»Toda če te vjamejo Avstrijci kot legijonarja potem...« je pripomnil Rupnik.

»Prej si zapodim kroglo v glavo!« je odgovoril Kovačević trdovratno.

Jaz sem ležal poleg njiju, pritrdil sedaj enemu, potem drugemu in neravno pljuval raz deske v nasprotni zid. Bilo mi je neprijetno. Pomilovalni nasmehi naših treh žensk, s katerimi so poslušale naše izjave o naši bojevitosti, so vplivali name porazno. V tej samoti in enoličnem življenju je že davno omedlelo vsako drugo duševno življenje v meni, spomini na mladost, ki so krasni, ako čutiš srečo, so izginili in občutki družinskih vezi, so bili daleč, kakor zora za gorami; v tej puščavi brezupja in bede, je vstala iz moje duše druga vera, ki se je polastila sčasoma vsega mojega duševnega življenja.

In to je bilo hrepenenje po zopetni svobodi, ki se nam je obetala pri legiji. V tem močnem hrepenenju so izginjale slike, vstajajoče iz spominov na fronto, kakor trenutki in misel, da se vrnem nazaj, čeprav po drugi strani, me je pustila hladnega. Iz tega širnega obzorja ene misli in enega hrepenenja sta se dvigali le dve točki, ob katerih se je od časa do časa razbilo vse drugo in ti dve točki sta bili: glad in strast do spolnosti.

Med to enolično mračnost jetniških dni, so vrgle te ženske izraz:

»Kako lepo je življenje!«

Pomilovalna psotka: »Bedaki«, me ni zadela tako neprijetno. Vedel sem, da je ženskam kot Italijankam naše hotenje nerazumljivo, ker jim je seveda povest našega nacionalnega življenja popolnoma neznana. Toda vzdih: »Življenje,« poln soka, strasti in uživanja, je padel v srce kakor strup in ga napolnil z boleščjo. Ta bolešč je postajala vedno večja, vedno trpkejša in grenka takrat, ko so moje oči zagledale v temi blede deklet, ki je stalo na balkonu in mahnilo z blestečo roko proti meni zadnji pozdrav in nato izginilo skozi vrata...

Odslej so tekli dnevi v ječi hitrejšje. V našem novem poznanstvu se je dogodilo vsak dan nekaj novega, in čeprav je bila stvarca še tako neznatna, se nam je zdela doživljaj. Razmerje z ženskami je postalo toplo, otroškoiskreno in se je razvijalo, podobno razvoju prve ljubavi. Isto kakor mi, so čutili menda tudi ženske, zakaj ni bilo težko uganiti, s kakim hrepenenjem so prihajale vsak večer na balkon. Mogoče je bilo pri njih tudi nekaj avanturizma in jih je vlekla k nam romantična narava njih smelega temperamenta.

Nekega dne se je namreč dogodilo nekaj izvanrednega: Straža, ki je stala vedno na eni strani hiše, kjer je bila glavna fronta zaporov, je prišla nenadoma v naš zapuščeni kot in šetala mimo našega okenca, nalahno požvižgajoč. Skoro smo se nekoliko prestrašili: mogoče se je kaj opazilo. Odmaknili smo se od okna. Toda straža je šla dva-trikrat mimo okna, zadnjikrat tik ob zidu in skozi okence je zletel majhen zavojček v celico. Koraki straže pa so oddoneli za oglom. Zavojček je bil od naših žensk. Ko smo ga odvili, smo našli v njem pismo in škatljo macedonskih cigaret. Pismo je pisala mala, prešerna deklica, fini parfum je zadišal v plesnjivem, zapornem vzduhu.

V pismu, ki je bilo naslovljeno: »Revežem,« je pisala deklica, kako vse tri sočustvujejo z nami in kako bi nam rade pomagale. Gledati moramo, da pridemo kmalu iz aresta in na svobodo, vojske bo itak kmalu konec in potem se lahko oženimo. Mama se ne more oženiti, ampak nima nič zoper to, ako vzamete hčerki »ujetnike«. V legijo naj ne silimo, je strašno neumno in one nas potem ne morejo ljubiti. V zavojčku je bil priložen tudi papir in je Elvira, tako je bilo ime hčerki, pisala, naj odgovorimo in izročimo pismo brez skrbi straži, ki bo prišla k oknu. Povedati ne smemo nikomur, so prosile ženske h koncu. Podpisana je bila Elvira. Čisto doli v kotu je bilo zapisano z drobno, drugo pisavo:

»Poljub! Eleonora.«

To je bilo namenjeno meni od dekleta z mandolino, ki se je imenovala: Eleonora in ta poklon je dvignil v meni slaček ponos, v mojih drugovih pa senco zavisti in Rupnik se je sovražno namrdnil, pobasal cigarete in dejal:

»Imejta vidva babe, jaz bom pa cigarete.«

Nato smo si pisarili. Straža ki je posredovala je prišla na red vsak drugi dan. Povedali smo si vse. Izvedeli smo, da so ženske bogate, imajo še eno hišo v Rimu, kamor bodo odšle na zimo. In tudi mi smo jim razodeli vse. Vse to medsebojno zaupanje pa nas je nagnilo še tesneje skupaj. Posebno sva občutila to midva s Kovačevićem, ki naju je ogrevala ljubezen in takrat sem čutil, da je najsladkejša tista ljubezen, ki je nedosegljiva.

Kovačević je čisto pozabil na legijo.

»Babe človeka zmotijo, da mu ni za ničesar!« je menil večkrat, ležeč na deskah in puhajoč dim v vlažni obok ječe. »Vrag vedi, če bom še kedaj videl Srem? Ni izključeno, da se ne oženim, ako bo vojske v kratkem konec.«

Tovariš Rupnik je užival slastno naše darove, pušil venomer in jedel čokolado. Tudi on je bil mnjenja, da je najbolje, da se vojska čimprej konča in če Avstrija ne propade, pa gre v Ameriko. Obesiti se ne pusti!

Tako smo se uživali v naše stanje, da nas skoraj ni zanimalo, kdaj nas izpustijo iz zapor. Skoraj smo si želeli, da bi ostali čimdalje notri, zakaj v taboru bo mogoče še težje priti v stik s sosedno hišo. Fantastični obrisi polpijane ljubezni in večeri akordov sviranja na mandolino in poltiha pesem zgočega temperamenta, nas je zazibala v neko sanjavo brezskrbnost. Neopaženo je minil četrti teden in naša kazen 45. dni strogega zapor, se je jela nagibati h koncu.

Straža je posredovala med nami redno vsak drugi dan in razmerje s sosedinjami se ni spremenilo v ničemer. Nekoga jutra pa je prišel v ječo italijanski častnik s stražo in dejal strogo:

»Pobašite svoje stvari in z menoj!«

Iznenadeni smo mislili, da nam je mogoče komanda popustila ostalo kazen in bomo izpuščeni, toda častnik nas je odvedel po temnem, neznanem hodniku

in nas potisnil v neko odurno, katakombi podobno luknjo rekoč:

»Tukaj korespondirajte!«

Težka vrata so se zaprla in prostor, ki nas je obdal, nas je brezobzirno prepričal, da smo izdani, in za kazen predstavljeni semkaj.

To je bil hud udarec. Skrbelo nas je, kaj se je dogodilo z ženskami; star stražnik, ki nam je donášal kruh in vodo, je pripovedoval, da so jih zaprli in da so to špijonke. Kaj se bo zgodilo z nami, si misimo mogli predstavljati. Bali smo se, da bi nam zaradi tega ne podaljšali kazni. Pobiti in žalostni smo čepeli v družbi podgam v ječi brez cigaret in brez zvez z zunanjim svetom.

Najbolj pobit je bil Rupnik, ker ni imel cigaret; klet je hišo z ženskami, naju s Kovačevićem pa podleža, izdajico, Lahe in vse skupaj. Naju s Kovačevićem je zopet najbolj zanimalo, kaj so naredili z ženskami. Smilile so se nama, ako bi jih zaprli zaradi nas.

Ko pa je minulo 45 dni, so nas izpustili iz ječe v taborišče. Medtem pa so izginile ženske, in hiša pri obzidju je bila prazna. Neki italijanski vojak nam je pripovedoval, da so ženske nenadoma odpotovale neznano kam. Zaprli pa jih niso. Takrat nam je odleglo.

Vendar smo še dolgo časa živeli ob spominu na tiste dneve hrepeneče ljubezni po nedosegljivi sreči, in Eleonora, dekle z mandolino, s črno obleko in blestečo roko v mesečini, ni izginila iz moje duše niti takrat, niti pozneje, ko so zopet nastopili dnevi obupa, lakote, bede in malodušnosti, niti potem, ko se je pojav velike domovinske in narodne zavesti zopet vzbudil v meni in zavladal nad taborom beguncev, in ko je zavladala doba legije in smo šli Kovačević in Rupnik in jaz in tisoči drugi; niti takrat ni izginilo deklet z blestečo roko, ko sem po dolgih letih zopet stopil na domača tla, nad katerimi je sijalo čisto solnce v bleščečem sijaju, kakor sije le takrat, kadar vzhaja svoboda.

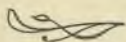
GOETHE:

Nad vsemi čednostmi stoje: stalno stremljenje navzgor, borba s samim seboj, neprestano hotenje po čim večji čistoči, modrosti, dobroti in ljubezni.

Aforizmi.

SCHILLER:

Najvišje zbližanje, ki je med dvema bitjema mogoče, je neprestana, nagla in ljubezni polna resnica med seboj.

PIETARI PAIVARINTA:

Sejmska izkušnja.

(Dalje.)

Slišal sem včasih, da se more s kartami celo vrsto presenetljivih in naravnost čudežnih spretnosti izvajati: na primer uganiti, koliko je kdo star, koliko ima denarja v žepu, koliko glav živine ima v hlevu itd. Začelo me je mikati, da bi videl nekaj takih poizkusov, če me to že nič ne stane.

»No, če za svojo umetnost ničesar ne zahtevaš, pa pokaži kaj znaš,« rečem nazadnje.

»Saj sem vedel, da si pameten človek, in zato ne bom zahteval od tebe niti ficka. Ampak, kje bi lahko našli tak kraj, kjer bi bili nemoteni?« je vprašal živahno, kakor da se že nahaja v neki ekstazi.

Sedaj sem pa že nasvetoval jaz: »Tu na dvorišču je stara lesena kopalnica, ki ima vežo, v kateri se nahajajo klopi, in je kakor nalašč za nas.«

»Prav res; to je izvrstno; tja gremo!« je soglašal igralec.

Šli smo vsi na dvorišče. Sodček z ribami sem spravil v sobo, kjer sem prenočeval, nakar se podamo vsi štirje v kopalnico, da vidimo coprnijo s kartami.

Mož je prišel s svojo predstavo. Vzel je tri karte in mi jih pokazal; nato je položil drugo na drugo in me prosil, naj pokažem, katera izmed njih je karodama. Bil pa je pri tem tako neroden, da sem lahko videl, kje se je nahajala karodama. Zato sem mu jo tudi pokazal.

»No, ali nisem rekel, da si ti bistroumnejši od drugih?« pravi nato igralec. »Nihče še ni tega pred teboj zadel.«

Potem je ponovil poskus večkrat zaporedoma in vedno z istim uspehom. Karodama je bila zaznamovana na hrbtu z rdečo piko in jo ni bilo težko spoznati.

Imel sem že dovolj njegove umetnosti, zato rečem:

»Če ne znate nič boljšega pokazati, potem mi je tega že dovolj.«

Igralec me skuša potolažiti, da lahko vidim tudi še bolj zagonetne stvari, če le hočem ostati potrpežljiv in obenem predlagam, da staviva vsak po deset kopjejk. Jaz pa sem se branil.

»Ali si obseden,« se vmeša v najin pogovor eden njegovih tovarišev. »Hočeš zopet za denar igrati, čeprav si šele

zadnjič deset rubljev zaigral. Saj vendar vidiš, da ta človek vsakokrat ugane.«

No, to bi bili morali videti, kako se je igralec pri teh besedah razhudil.

»Ali ste vi moj jerob?« odvrne srdito. »Saj je to moj denar in lahko počnem z njim, kar mi je drago. Kdo vam pa dovoljuje, da se vmešavate v stvari, ki vas nič ne brigajo in me nadlegujete. Povem vam naravnost, da ne trpim več, da se vi v prisotnosti tujega človeka tako obnašate! Pristojalo bi vam, da bi vam jih on naložil par na grbo in če on tega ne stori, bom pa jaz, ako še enkrat odprete svojo goflo za take neumnosti. Imam več denarja kakor deset takih kot ste vi skupaj, in mi ni treba polagati zanj obračuna svoji materi, ko pridem domu kakor morate vi. Prodal sem hišo za tisoč rubljev in od teh sem si jih dvesto vtaknil v žep, ko sem šel na sejm. Ta mladi mož lahko tudi svoj denar zaigra ali ga pa priigra; vas to nič ne briga.«

Potem se obrne k meni in reče popolnoma mirno:

»Ne brigajte se za njegove čenče. Slučajno sem se z njim sešel, vendar ni nič z menoj opraviti, kakor tudi jaz ne z njim. Midva bova stavila vsak deset kopjejk.«

Mene sicer ni nič kaj veselilo, ker neka negotova slutnja, da tu ni vse v redu, se me je pollaščala. Toda v glavi mi je začelo krožiti in misel, na lahek način priti do denarja, me je vedno bolj prevzemala. Poleg tega sem bil pa še mnenja, da to pravzaprav še ni kvartanje. Treba je bilo samo med tremi kartami eno uganiti, kar se mi je zdelo čisto lahko in brez greha.

»Velja!« rečem nazadnje in položim deset kopjejk na klop.

Karte so bile predložene in tudi sedaj sem brez težave uganil, katera je karodama.

»To je pa res čudno, da se mi nikdar ne posreči tako položiti, da bi ne zadel. Res poseben človek! Še enkrat deset kopjejk!« reče in mi da svoj zaigran vložek.

Zopet je predložil karte in jaz sem izbiral.

Sedaj pa že ni nihče več vprašal, ali naj stavimo desetice, temveč kakor hi-

tro so bile karte predložene in sem jaz uganil ter spravil priigrani drobiž, sva zopet vložila vsak svojo novo stavo.

Ne da bi se dosti govorilo, se je igra nadaljevala. »Izbiraj!« je samo rekel soigralec in jaz sem izbiral in vedno pravo izbral.

Priigranih sem imel že sedemdeset kopjejk.

»Sedaj pa staviva za poskušnjo vsak po en rubelj,« reče igralec z vnemo.

»Ali si znorel?! Končaj vendar. Če imaš še toliko denarja, ga mora zmanjkati pri taki igri,« ga je svaril tovariš in ga skušal prijeti za roko, da ga ustavi.

Moj soigralec se razsrdi in sune tovariša v prsa, da se zaleti ob steno. Ob enem istisne pesti in zagrozi, da se še lahko kaj drugega zgodi, če se bodo vinešali v zadeve, ki jih nič ne bri-gajo.

Pri tem vzame svojo denarnico in udari z njo s tako silo po mizi, da se odpre in se srebrni rublji zakotajo na vse strani.

»Teh dveh ne bova prosila za dovoljenje,« reče. »Staviva vsak po rublju!«

Bil sem že popolnoma zmešan od tako lahko zasluženega denarja. Ta način zaslužka je bil vendar lažji in drugačen, kakor pa če bi si ga moral šele pridobiti s pridnostjo in trudom. Sicer sem imel še pomisleke, če je to tudi prav, toda: ali bi bilo kaj boljše, če bi ta denar kdo drugi od njega priigral? Ravnotako imam lahko tudi jaz svoj del od njega. Saj je bilo tako lahko ugotoviti, katera karta je bila karodama, ker je bila obratna stran zaznamovana z malo rdečo piko, katere on najbrž ni opazil. Sploh je pa bil moj soigralec neokreten in neroden, da ni bilo treba posebne pozornosti zapomniti si, na katero stran je padla karta, ki sem jo moral zadeti.

»Ta semenj mi zna pa res še srečo prinesiti; deset rubljev sem prejel kot izkupiček za sukno in zdaj še lahko kakih deset srebrnozvenecih komadičev priigram;« tako sem mislil.

Ampak, kaj naj rečem svoji ženi, ko pridem domov? Ona je bila pravično in pošteno vzgojena ženska — in moja dolžnost je bila, da ji vse po pravici povem. No, nekak izhod se že najde. Na vsak način je bilo dobro, da sem imel izkupiček za sukno, s katerim sem mogel igrati.

Tako sem se tolažil in igral dalje.

Stavila sva vsak svoj rubelj in on razloži karte. Pregledoval sem jih in opazil sedaj na dveh rdeče pike. Vendar sem menil razločno videti, na katero stran je padla karodama in sem pokazal dotično karto.

A zmotil sem se.

»Drugič bom gotovo pogodil,« sem si rekel in vzel nov rubelj iz svoje denarnice.

»Torej še enkrat,« reče on in obraz mu žari od veselja.

Razložil je karte in stavil svoj rubelj.

Toda sedaj je imela samo ena karta rdečo piko.

»To je karodama« sem rekel in pokazal zaznamovano karto.

A zopet ni bila prava.

»Si se zopet zmotil,« reče zmagovalno in pobere denar.

Očital sem mu, da dela on rdeče pike na karte, da bi me premotil. On se je rotill, da ni niti kakih rdečih pik delal, niti jih brisal. Če se je kaj takega zgodilo, je zamogel biti samo čuden slučaj. Pokazal mi je svoje roke in predlagal, da vzameva druge karte, če tem ne zaupam.

V to sem privolil in ob enem izjavil, da igram samo še tako dolgo, da priigram to nazaj, kar sem že zaigral. Istočasno se me je začela polasčati neka nedoločna bojazen.

Vzel je druge karte in igra se je nadaljevala, z enako slabim uspehom za mene.

Zaigral sem že šest rubljev — zmojni trud svoje žene. Moj soigralec je sedaj tako spretno mešal karte, da nisem mogel nikdar prave pogoditi. Sedaj ni bil več tako neroden kakor spočetka. O ne, on ni bil neumen, — jaz pa ne pаметen.

Naenkrat se mi je v glavi posvetilo, da sem spoznal v kake zanjke sem se ujel. Hinavski ogovor, njegova ponudba, da mi polkaže svoje spretnosti v kartah, navidezno svarjenje njegovih tovarišev, njihovo prerekanje in prvotno priigrani dobiček, ki so mi ga nudili, to vse so bile le zanjke v mreži, v katero so me zadrignili. Objel me je tak strah, da sem se stresel kot šilba na vodi. Pohlep, da bi se potem kart obogatil, je izginil kot bi ga odpihnil. (Konec prih.)

ČULKOVSKI:

Sanje.

(Konec.)

»Ne boj se prijatelj,« ga tolaži Arkadij, »vsega se boš še lahko naužil.« Nato mu pa polglasno pošepeta na uho:

»Ujetnike bodo spravili v Kolozej, a tamošnji višji ječar je moj stari znanec in prijatelj: jutri na večer ga obiščeva.« — Pri tem je navdušeno tlesknil z jezikom in pomenljivo pomežiknil svojemu tovarišu.

Množica je še vedno kričala kakor obsedena: »ave imperator! circenses, circenses!« »iger, iger nam daj!«

— A tu, slišiš! Kaj pa je to!?

Tam z nasprotne strani, kjer se trg končava v prostrano ulico prihaja mek nerazločen šum, ki postaja vedno bolj močan kakor približajoči se vihar. Zdi se, da se zemlja trese kakor pod brezštevili nemi, težkimi koraki. — Imperator se ozre v ono stran in njegov lice mahoma pobledi, oči mu začno nemirno begati na jok. Hitro da neko povelje blizu stoječemu častniku svoje telesne straže in se nato z ostalim spremstvom, od strahu se tresoč, jadrno umakne v notranjost palače.

Zdaj šele vidim, kaj je vzrok tej ne navadni razburjenosti. Od one strani se približuje večtisočglava množica ljudi, kakor morje, ki je izpodkopalo jezove in se razlilo čez deželo. Toda ti ljudje se zde kakor da prihajajo iz neznanih krajev, iz drugega dela sveta, niso tako bele kože in dišečih las, niso ogrnjeni v tako čiste, raznobojne plašče kakor oni na trgu, ki so ravnokar kričali »circenses, circenses!« Ti imajo od solnca ožgana lica in pleča, žuljeve dlani in komaj za silo pokrivajo nagoto z revnimi cumjami, privezanimi krog ledij. To je svobodna rimska črna,* plebejstvo, in pa sužnji, ki so se danes na dogovorjeno znamenje oprstili vezi, da gredo vsi skupaj prositi božanskega cesarja kruha in človeškega ravnanja z njimi. Za vsak slučaj so si pa mnogi v svoji mezaupnosti opasali stare skrhane meče in vzeli s seboj polomljena koplja z lesenimi ščiti.

Dasi sami po sebi revni in neoboroženi, vendar je njih ogromna, podavljajoča množica, ki je grozila preplaviti ves Rim, povzročila strah in trepet pri slavnostno razpoloženemu meščanstvu, zbra-

nemu na trgu, da se je preplašeno spustilo na vse strani v beg.

Vse to morje človeških glav je z divjim, nenaravnim krikom, od katerega se je zdelo, da se stresa osrčje zemlje, navalilo na trg in vzklikalo: »Ave cesar! — Kje je imperator? Panem, panem! — Kruha, kruha nam daj! — Mi ne maramo iger, dokler nas mori glad! — Ha, kje je cesar?! — Ni ga, — skrli se je! — Zahtevamo, da nas sliši! — Da se pred nami opraviči!«

In tolpa črni pritiska proti »zlati palači« z grozeče dvignjenimi pestmi.

Toda tu, — glej! — Kot železen gozd se ji ježi naproti gosta vrsta ostrih sulic, in bleščeči ščiti rimskih legijonarjev tvorijo neprodiren zid.

Nazaj! — zapovedujoče zakliče poveljnik vojščakov. Nenadna zapreka je pa demonstirujočo množico še huje razdražila.

Zakaj?! — Mar ne smemo kot svobodni državljani in ljudje prositi imperatorja, ki sedi po naši volji na prestolu, koščka kruha? Mar nimamo kot stvarstvo bogov do tega iste pravice kot lenuhi — patriciji? In tu in tam se je zaslišal klic:

»Ave Spartakus!«

V naslednjem trenutku se pa že zgame železna stena ščitov in se zaziblje jekleni gozd sulic. Nastane strašna zmešnjava, v kateri se mi je zdelo da vidim po tleh valjajoča se trupla in gorkokadeči se škrlat krvi. Na eni strani se mi je zdelo, da slišim podivjan in zmage pijan »circenses, circenses!«, na drugi pa obupen in proseč »panem, panem!«

Čuj! kaj pa je to? se li motim? Med splošno smešnjo in pobesnelo tuljenje napadajočih legijonarjev in borečega se za svoje življenje plebejstva, se naenkrat zasliši prasketanje strojnih pušk in grom topov. — So li že stari Rimljani poznali eksplozivno moč smodnika? — In ta krohot in grom pušk in topov je bil tako zaničljiv in zasmehujoč, da se je zdel kakor da oponaša krik uporne črni »panem, panem!« — ki se je spustila, potem ko je videla, da je vsak poskus, prodreti oborožene in disciplinirane vrste legijonarjev brezuspešen, v svoji blazni paniki v divji beg, pustivša krvave žrtve svoje slabosti gosto posejane po marmornem tlaku prostranega trga in potegniv-

* Črn, slovanski (ruski) izraz za Mob, Pöbel.

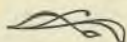
ša tudi mene s seboj v svoj besni vrtinec. Toda nisem uspel še narediti dva koraka, ko se spodtaknem ter padem čez nekakšen okrvavljen klopčič mesa, zavrit v cunje in — — — se zbudim — —.

*

Začuden se ozrem: mesto na starem rimskem forumu se najdem na trdem ležišču v moji kamri. Grmenje topov, katerega sem slišal že v sanjah se je neprestano nadaljevalo. — Kaj neki naj to pomeni? Pa neko bi bili res že — — —. Neumnost! Hitro se vržem v svojo oguljeno suknjo ter planem ven, na cesto. Tu se mi je nudit nenačuden prizor; raz vseh hiš okinčanih s zelenjem so plapolale zastave in tam koncu ulice se je dvigal visok slavolok z daleč vidnim zlatim napisom »Ves narod kliče Slava Tebi, krmar naše usode!« Ulice in trgi so migoleli slavnostno razporeženega ljudstva v prazničnih narodnih nošah. Ravno kar

je prešla mimo pestra kavalkada, kateri je sledila dolga vrsta blestečih avtomobilov. Zvonenje iz vseh zvonikov, se je mešalo z gromkimi, navdušenimi klici neštevilnih množic. Poleg stoječi tovariš mi je sicer zatrjeval da so to »Živijo« in »Slava« klici neizvestnemu slavljencu, a meni se je še vedno zdelo, da slišim divji »circenses, circenses«. In zdelo se mi je da slišim kot v odmev tam od mestnih periferij, kjer so ljudje natrpani kakor mravlje v umazanih blokkih, kjer po blatnih ulicah riže zapuščena deca in kjer je zrak okužen od večnih izbruhov tovarniških dimnikov, da slišim iz zatohlih, okuženih brlogov proseč, žalosten, mračen in zamolkel »panem, panem!« — »Kruha, kruha!«, »svetlobe in zraka nam dajte!« —

In nisem se več čudil, da obseva to božjo zemljo po dvatisoč letih isto solnce kakor takrat — — —.

A. K.:

Internacionala za delavsko vzgojo.

V organiziranem socialističnem gibanju je zelo važno delo za povzdigo delavčeve izobrazbe. Čim izobraženejši je delavec, tem pristopnejši je modernim idejam in vsemu, kar gre za napredkom. Prva socialistična organizacija je bila »izobraževalno društvo«, ki je skupljalo delavce in delavke, da jim poda »abc« spoznanja. Danes ko igrajo v modernem socialističnem svetu strokovne, politične in gospodarske organizacije skoro vodilno vlogo, se istotako posvečuje ogromno pažnje izobraževalnemu oz. vzgojnemu delu med delavstvom. Poleg politične Internationale v Hamburgu, poleg strokovne v Amsterdamu, poleg zadružne v Londonu ter športne v Lucernu deluje tudi — Internacionala za delavsko vzgojo.

V angleškem mestu Oxfordu se je letos od 15. do 17. avg. vršila mednarodna konferenca kulturnih organizacij socialistične Internationale. Bilo je navzočih 70 delegatov, ki so zastopali 20 narodov. Namen te konference je bil: poiskati in ugotoviti temelje za zgradbo Internationale delavske vzgoje, ki naj združi v sebi vse kulturne edinice delavskega socialističnega gibanja, da bo mogoča

opora mednarodnega socialističnega gibanja. Zastopniki izobraževalnih in vzgojnih organizacij so se o tem doslej že na treh mednarodnih konferencah posvetovali. Letos pa so temelje našli in jih tudi položili. Internacionala je ustanovljena; na čelu ji je odbor sedmih članov, ki so se izbrali iz vrst kulturnih organizacij Severne Amerike, Anglije, Nemčije, Danske in Belgije. Čehoslovaška se je tudi potegovala, da pride v odbor ali za enkrat ni uspela. Zastopala sta jo delegata Jaroslav Koudelka* in R. Krňanski, ki sta kazala na res lepo izobraževalno in vzgojno delo češkoslovaškega gibanja, ki izdaja prav pripravne in poučne časopise za mladež, za odrasle, za žene itd. (Zlata Brana, Naš dorost, Vychovatel, Tělocvičný ruch, Akademie in Rudé Květy itd.)

Internacionala delavske vzgoje ima nalogo vzdrževati mednarodne stike z delavskimi izobraževalnimi društvi in reševati vprašanja vzgoje delovnega ljudstva iz mednarodnega stališča. Ustanovil se je mednarodni vzgojni fond, ki bo omogočal medsebojne zamenjave uči-

* Glej »Pod lipo« štev. 9., str. 138.

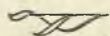
teljev in slušateljev delavskih šol posameznih držav v svrhu pravega namena vzgoje. Oksfordska konferenca je sklenila tudi, da se en dan v letu določi za izobraževalno propagando. Na ta dan naj se vrše zbirke za fond, ki naj financira vzgojne težnje proletarijata. Obravnavala pa se je tudi misel po ustanovitvi visoke delavske šole in mednarodne institucije za študij delavčeve psihologije.

Radostno dejstvo je ustanovitev Internacionale delavske vzgoje, ker kaže da so položeni pravi in dobri temelji za delavčevo vzgojo in izobrazbo.

Naj bi rodili obilo sadu.

Zanimivo je tudi, da se je v Gentu ob priliki zadružne razstave dne 3. sept. vršilo mednarodno posvetovanje o zadružni vzgoji. Inicijativa zato je izšla iz predsedstva angleške organizacije »Coop. Educator Fellowship«. Udeležilo se ga je 50 zadrugarjev. Poročal je zadr. prof. Hael. Zaenkrat se je sklenilo, da raztegne »Coop. Educator Fellowship« svoj delokrog tudi izven mej Velike Britanije.

Izobraženo in socijalistično vzgojeno delavstvo bo vse bolj pravilno presojevalo svoj položaj in pota k napredku in boljšemu življenju; ne bo nasedalo demagogiji in tudi ne bo pristopno korupciji.

ING. IVAN M. VARGA:

Ideologija zadružnega gibanja.*

Kdor čita zgodovino zadružnega gibanja — zlasti njegovih začetnih etap pod konec XVIII. veka in v prvi polovici XIX. veka — uvidi, da je botrinila pri porodu tega vse nade vzbujajočega mladiča gola potreba. Malemu obrtniku, malemu poljedelcu, malemu buržuju je prinašalo zadružno gibanje rešitev tako od gospodarske nemoči, kakor od izkoriščanja in socijalne zanemarjenosti. Vsi ti, četudi pripadajo različnim družabnim razredom, imajo pač bistveno skupnost: gospodarsko bedo in nemožnost, da se kot posamezniki vzdrže in da dobe dovolj obrambe v okrutni borbi za obstoj. Vsled tega tudi ni čudno, da je zadružno gibanje kot kreacija malih, slabih, izkoriščanih in zanemarenih tako po času kot idejno v ozki zvezi s postankom in razvitkom socijalizma iz XVIII. veka in iz prve polovice XIX. veka. Prvi veliki zadružni ideologi: Robert Owen, Charles Fourier, Buchez in Louis Blanc dobivajo vspodbudo in duševno hrano direktno ali indirektno, vede ali nevede iz bogatega vrela sen-simonizma. Francoski socijalizem iz l. 1848 ima v svojem programu mnogo načel, ki so se

stavni del zadružnega programa. Še več: zgodovina zadružnega gibanja gre vsporedno z zgodovino socijalizma, dokler se ni pojavil Marksov sistem, ki je omejil socijalizem na en sam družabni razred, na razred manualnih delavcev. Vendar bi bilo napak, če bi se mislilo, da je zadružna ideologija identična z doktrino socijalizma iz predmarksistične dobe. Nasprotno, celo poleg znatnih analogij, razlikuje se zadružna ideologija v mnogo zelo markantnih stvareh od socijalistične doktrine iz predmarksistične dobe prav tako kakor od moderne socijalistične doktrine. Zadrugarstvo zavzema vse bolj obsežna, vse širša socijalno-gospodarska vprašanja — ima svoje posebne nazoře na gospodarski red in na reševanje socijalnega vprašanja.

Na drugi strani pa je zadružna ideologija zelo blizu in v zelo zanimivem razmerju napram klasični liberalni narodno-gospodarski struji Adama Smitha ter napram ostalim strujam »kapitalističnih« ekonomistov, ki so tej struji več ali manj blizu. Zadrugarstvo je uvrstilo v svoj program nekatera prav bistvena in značajna načela teh struj, ki jih moremo radi kratkoče izraza nazvati s skupnim imenom »individualistične« doktrine. Vsled tega je umljivo, če ima zadrugarstvo oduševljene pristaše tudi med temi ekonomisti - individualisti. Znamenita ustanovitelja nemškega zadrugarstva na pr. Hermann Schulze-Delitzsch in Fridrik Raiffaisen nista bila socijalista in ni-

* Op. uredništva: Ta študija je izšla v IX. knjigi »Nove Evrope«, ki je bila posvečena »Našemu zadrugarstvu«. Pisec ni socijalist; izvajanja tedaj je razumeti iz stališča naprednega meščanskega zadrugarja. Zanimiva so in vredna, da se o njih razpravlja, kar je namera uredništva »Pod lipe«.

sta niti simpatizirala s socializmom. Pri Raiffeisnu je izhajalo omalovaževanje kapitala in antipatija napram kapitalizmu iz njegove globoke religioznosti; Schulze-Delitzsch pa je bil izrazit pristaš smithijanizma; tudi v svojem zadružnem sistemu daje precejšnje koncesije kapitalizmu.

Poleg tega pa je strogo ločiti moderno zadrugarstvo od korporativnega režima srednjeveških cehov. Analogno zadrugarstvu bili so tudi srednjeveški cehi asocijativna združenja določenih socialnih razredov z nalogo, da s koncentriranjem malih in še manjših gospodarskih sil branijo in pospešujejo interese teh razredov, tedaj, da se s temi interesi tesno zvezane določene vrste narodnega pridobivanja obvarujejo in se napravijo še bolj produktivne. Da bi razlika bila še bolj jasna, je tudi zadrugarstvo popri-

jelo ime kooperativne asocijacije. Režim, ki rezultira iz zadrughnih principov, se označuje kot kooperativni režim.

Toliko naj bo v svrhu kar najbolj splošne orijentacije. Sedaj pa preidimo na razlago same zadrughne ideologije in očrtajmo najprej razmerje zadrugarstva napram socializmu.

Za stari (predmarksistični) in za moderni marksistični socializem je karakteristično: 1. stališče napram kapitalu kot činitelju produkcije in kot udeležniku pri razdelitvi nacionalnega dohodka; 2. stališče z ozirom na porazumevanje splošnega in posebnega interesa; 3. stališče napram zasebnemu lastništvu; 4. zahteva glede transformacije najemniškega dela v delo solastnika in 5. novi gospodarski in socialni red v socialistični državi.

(Dalje prihodnjič.)

IGNACIJ MIHEVC:

Iz mojih mladih let.

(Dalje.)

Delavsko izobraževalno društvo je bila takrat (v l. 1890—94) naša edina organizacija. Člani društva so plačevali po 10 krajcarjev mesečnih prispevkov. Poleg tega je za nameravano izdajanje socialno-demokratskega časopisa plačeval vsak član po 30 krajcarjev na mesec. S časopisom, ki smo ga tudi pozneje ustanovili, so bile velike težave. Nobena slovenska tiskarna v Ljubljani ni hotela prevzeti tiskanja našega lista. Bili smo prisiljeni, da se obrnemo na Pertschingerjevo tiskarno v Celovcu, ki je slednjič prevzela to delo. Prvi majski list, ki je izšel l. 1893., je natisnila tiskarna Philip & Kramer na Dunaju. Seveda pod prvim »majskim listom« si ne smete misliti bogve kaj. Samo uboge 4 strani male osmerke z naslovom »Slovenski delavci in delavke.« V dosti neuglajeni slovenščini (precej napak gre seve na račun dunajske tiskarne!) se pozivlja slovenske delavce na delo za izobrazbo, za skrajšanje delovnega časa, za osemurni delavnik, za splošno volilno pravico in za praznovanje prvega maja kot delavskega praznika. Poziv ni revolucionaren, marveč pravi celo: »odkriti in resnični kakor zmiraj, tako Vas tudi sedaj ne smemo pustiti v

mislih, da bode po 1. majniku, kateri kot delavski praznik po celem svetu velja, kateri je bil kot tak že trikrat praznovan, v Avstriji najedineje, pomembno in svečano, po tem dnevu že vse, kar si želite in prizadevate, že priborili. Nikakor! Gospodarstvene in politične razmere se ne spremenijo tako hitro. Počasno in polagoma se mora gospodujočim razredom kruta sila iz rok izviti.«

Delavstvo je z veseljem sprejelo prvi majski list, ki je postal predmet obširnih debat.

Dr. Ivan Tavčar o našem tisku.

S sodrugom Železnikarjem sva sklenila, da obiščeva dr. Tavčarja in ga pregovoriva, da bi posredoval pri Narodni tiskarni, naj bi prevzela tiskanje našega glasila.

»Gospod doktor,« sem mu dejal, »ali ni sramotno, da se slovenski delavski list tiska v tujini?«

Dr. Tavčar pa me je potapljal po rami, se nasmehnil in odvrnil z vso njemu lastno odkritosrčnostjo:

»Res je, da to ni v redu. Vendar vam za enkrat ne bomo dali biča v roko, da bi potem udrihali po nas.«

S tem je bilo pri dr. Tavčarju opravljeno. Od takrat pa sem odkritega moža, ki je bil sicer hud nasprotnik socialdemokratov, zelo cenil in spoštoval, kajti vedel sem, da mi zahrbtn. Pove, kaj misli.

Nič manj »naklonjen« pa ni bil socialistom Ivan Hribar. Bil je samo večji diplomat in veliko manj odkritosrčen.

Naši govorniki v teh časih

so bili sodrugi: Grabljevic, Brozovič, Železnikar, Hiteje, Drogenik, Zadnik, Bartl, Kopač in Zavrtnik. Slednja dva sta bivala takrat na Dunaju in sta le redkokedaj prihajala v Slovenijo. Na shodih in sestankih se je precej dobro udeleževal tudi neki Kramaršič. Z ozirom na veliko potrebo po govornikih smo se odločili osnovati neke vrste govorniško šolo, ki pa je funkcionirala samo v poletnem času in še to le tedaj, ko je bilo lepo vreme. Prostora v tej šoli je bilo dovolj, saj je bila na prostem, v gozdu, tam za Rožnikom. Kot prvi so se vzgajali v tej šoli sodrugi Jos. Petrič, poznejši vodilni mož železničarjev, Grundner, ki je kmalu odšel v Nemčijo in tam postal urednik strokovne »Metallarbeiter-Zeitung«-e, Janez Kocmur in Albin Prepeluh, ki sta bila takrat še prav mlada. Kocmurja in Prepeluha moram ob tej priliki pohvaliti kot dva najboljša agitatorja. Zlasti iznajdljiv v agitaciji je bil Kocmur. Zelo dober govornik je bil tudi Karl Linhart, ki je vzbujal vse nade, da bo najboljši med dobrimi, no: usoda je sklenila drugače in ni dovolila pravega razvoja temu talentu. Kocmur in Prepeluh sta bila prav »pri sreč« takratni ljubljanski policiji. Ob neki priliki sem jima izročil par sto letakov z naročilom, naj jih ponoči razneseta in nalepita po mestu. Letaki so imeli vsebino, naperjeno proti ministru Badeniju. Prepeluh in Kocmur sta bila pri tem delu tako drzna, da sta letake nabila celo na vrata mestnega magistrata. Stražnik pa ju je zalotil in oba sta morala v zapore.

Prva strokovna organizacija.

Strokovnih organizacij do takrat nismo imeli. Prvi »majski list« pozivlja

le za pristop v izobraževalna, pravovarstvena in podporna društva v Gradcu, Ljubljani, Trstu in Celovcu. Sodrug Železnikar mi je svetoval, naj ustanovimo kovinsko organizacijo. Lotil sem se tega dela takoj in l. 1893 je bilo ustanovljeno »Kovinarsko društvo za Kranjsko«. Pozneje se je ta organizacija spojila s »Kovinarsko Unijo Avstrije«. Spojitev je izvršil Karl Linhart, ker mene takrat ni bilo več v Ljubljani. Ob ustanovitvi »Kovinarskega društva« je pristopilo k organizaciji 200 članov, od katerih je vsakdo plačeval 20 kr. mesečnih prispevkov. Od tega smo izdajali potovalno podporo članom društva. V prvem odboru sem bil izvoljen predsednikom jaz, a podpredsednik je bil sodr. Vindišar, tajnik Vadnov, odbornika Jenko in Krušič, ki je bil obenem društveni blagajnik.

Nova pot v svet.

V Ljubljani je postalo za mene prevroče. Policijske oblasti so mi jele stopati na prste, kakor vsem ostalim sodrugom. Hotel sem se izogniti raznim šikanam in na spomlad l. 1899 sem jo vdaril preko Karavank v Lienz, kjer sem dobil službo pri Južni železnici. Kmalu sem se seznanil s tamošnjimi sodrugi in pričel sem z nova z delom v stranki.

Komur so bile v tistih časih znane razmere na Tirolskem, ta ve, da je šla tamkaj klerikalna pšenica zelo v klasje. Postaja Lienz pa je takrat sploh veljala kot nekaka kaznilnica, kamor so bili železničarji za kazen prestavljeni. Sodrug Kopač je tudi moral v Lienz, ker je bil socialistični agitator. —

Čevljarski mojster sodr. Macher je bil v Lienzu naš zaščitnik. Pri njem smo imeli seje in sestanke. Na neki seji smo določevali nedeljske shode za posamezne kraje. Naštelo se je več krajev, le Brunecka ni nihče omenil. Tja namreč ni hotel noben govornik iti. Jaz pa sem hotel, da se ravno v Brunecku vrši shod in sem se sam ponudil za govornika. Sodrugi so se spogledovali, a jaz sem se jim čudil. Med tednom sem poskrbel, da je bil shod potem letakov dobro izagitiran in v nedeljo sem se napotil. Bil je to eden mojih najlepših shodov.

(Dalje prihodnjič.)

in solidarnosti, v smeri torej onih etičnih načel, ki tvorijo glavno vsebino socialističnega udejstvovanja.

Mladina se giblje, se zbira, se pripravlja na svoje poslanstvo. Ni se nam bati za napredek sveta in naših idej.

Tudi v ožjih mejah naše domovine se mladinsko gibanje jača. Udruženje delavskih rediteljev v Sloveniji šteje že lepo število članov, prireja izlete, tečaje. V prirodi, pod visokimi gorami, ali na polju ob šumeči reki, se vrše predavanja o socialnih nalogah naše delavske mladine, ki bo morala dovršiti to, kar je stara generacija s tolikimi nadčloveškimi

napori in žrtvami začela in deloma dogradila. — Delavske telovadne enote v okrilju »Svobode« prirejajo prav čedne zlete in javni njih nastopi kažejo, da veje pravi duh v delavski mladini. Zleti v Studencih pri Mariboru, Trbovljah in Hrastniku so bili v pravkar minolih dneh značilne prireditve, ki so pokazale upolna stremljenja DTE.

Tako gre človeški razvoj svojo pot, vedno dalje, vedno višje.

Pravijo, da je ta doba premirja, doba razkroja. Ne! Le doba odmora je in iskanja novih sil in novih potov. Mladina naprej!

LISTEK

Dragiša Lapčević — časten zadrugar. Na kongresu »Zveze srpskih zemljoradniških zadrug«, ki se je vršil koncem septembra t. l. v Užicah, so izvolili za častnega člana in obenem za člana osrednje uprave Dragišo Lapčevića, dolgoletnega voditelja srpskih socialistov. Dragiša Lapčević se je zadnja leta umaknil iz dnevnice politike; intenzivno pa se peča z raznimi problemi gospodarstva, največ pa z zadrugarstvom. Piše mnogo v srbske liste, zlasti v »Politiko«.

»**Zenski List**«. Zveza delavskih žena in deklet v Ljubljani je zelo agilna organizacija. Obstoja še le nekaj mesecev, ali pokazala je že, da njen namen ni le na papirju, marveč v življenju. Za razvedrilo mladini in odraslim je kupila že večjo gozdno parcelo »Mostec« na zgornjem Rožniku, kjer namerava urediti prav udobno taborišče za prihodnje leto. Sedaj pa je začela izdajati svoj mesečnik, ki vzbuja lepe upe v bodočnost Zveze. Predsednica Zveze je delavna zadrugarica Marija Rakovčeva, ki je tudi urednica »Ženskega Lista«.

»**Zadrugar**« je glasilo nabavljajke za druge drž. železničarjev v Ljubljani. Izhaja vsakega prvega v mesecu na štirih straneh. Izšlo je že pet števil.

V »**Proletarcu**«, ki izhaja v Chicagu, priobčuje Anton Garden svoje poročilo, ki ga je podal petemu rednemu zboru J. S. Z. pod naslovom »Ekonomsko delovanje delavskih strokovnih in političnih organizacij«. O ameriškem združništvu pravi: da ima danes bolj čvrsto podlago kot kedaj poprej. Posebno pa se širi med farmarji.

Delavske fakultete. Boljševiška revolucija je odprla ruskemu delavstvu dostop na visoke šole. Praktični uspehi so pa bili začetkoma neznatni. Le mal del novih slušateljev je mogel slediti akademičnim predavanjem. Zato je bilo potrebno ustanavljati poleg univerz pripravljalne šole, ki so jih nazvali delavske fakultete. V letu 1922 je bilo ustanovljenih takih fakultet 61; imeli so 28.000 slušateljev in zapustilo jih je 3600 absolventov. Na delavskih fakultetah (»rabfak«) se poučuje dnevno 6 ur in njih slušatelji imajo v tovarnah za 2 uri skrajšano delo. Glavna pažnja se posveča tu učenju ruščine, matematike in socialnih znanosti. Te fakultete trajajo tri leta in imajo vse pravice srednjih šol. Njih absolventi morejo brez vsakršnih dopolnilnih izkušenj vstopiti na visoke šole. Slušatelji, stari najmanj 18 let, dobivajo vladne stipendije, obleko in zvišane dotacije. Danes je delavskih fakultet že 70 in vodijo jih najboljši pedagogi. Na ta način skuša sovjetska vlada omogočiti delavstvu obisk visokih šol, doseči njih proletarizacijo in si vzgajati naraščaj za sovjetske urade. m. n.

Od uredništva. Prejeli smo zadnje čase precej prispevkov za list. Kar je dobrega, bomo porabili kakor bo pač prostor dopuščal. Nekaterim bomo še posebej odgovorili. Prosimo potrpljenja.

Od uprave. Tisti, ki še niso naročnine poravnali, list pa sprejemljejo, naj to čimpreje store.

Podliparjem! Še dve številki, pa bo cel letnik zunaj. Ker bi radi postregli v novem letu z večjim obsegom in še z boljšo vsebino, obračamo se na vse naše čitatelje in naročnike, naj naši upravi do 1. dec. pošljejo naslove somišljencev, da jim pošljemo 1 št. II. letnika »Pod lipo« na ogled. **Prosimo** za to uslugo, ker bi radi, da bo v vsaki delavčevi hiši družinski list »Pod lipo« v razvedrilo, poduk in razmišljanje.

Uprava.

Uredništvo.

Konsumno društvo za Slovenijo

Poštni predal št. 72
Pošt. ček. rač. 10.523

Ljubljana

Telef. inter. št. 178
Brz. „Koles“ Ljubljana

Osrednja pisarna in skladišče:

Ljubljana VII, Žibertova ulica šte. 269.

Podružnice:

Okrožje Ljubljana:

Ljubljana: Kolodvorska cesta 56, Sodna ulica 4, Bohoričeva
ulica 12, Krakovski nasip 10 in Tržaška cesta 207, Borovnica,
Litija, Tržič, Sv. Ana pri Tržiču, Križe pri Tržiču.

Okrožje Jesenice:

Radovljica, Gorje, Koroška Bela, Sava, Jesenice, Mojstrana,
Kranjska Gora.

Okrožje Celje:

Celje, Ljubno, Šoštanj, Rogatec, Radeče, Poljčane, Pragersko, Ptuj.

Okrožje Maribor:

Maribor, Tezno, Fala, Muta, Ribnica na Pohorju, Sv. Lovrenc
na Pohorju.

Okrožje Prevalje.

Prevalje, Guštanj, Leše, Mežica, Črna I., Črna II.

Gostilne:

Tržič „Del. Dom“, Maribor „Ljudski dom“, Sava „pri Jeleni“.

Blaga prodali v preteklem letu za 40 mil. Din.

Prodaja se le članom. Pristopnina 2.50 Din. — Član društva
postane lahko vsak. — Delež 300 Din.

Hranilni oddelek

sprejema in obrestuje hranilne vloge

vedno po najvišji obrestni meri.

Denar zamorete vlagati direktno v centralo po
poštних položnicah, ki Vam jih dajo na razpolago
vse prodajalne, ali pa osebno v vsaki
posamezni prodajalni.